

France Cokan

**ENO ŽIVLJENJE
JE PREMALO**

Spomini in vrednote železnega zdravnika

DEBORA

Ljubljana, 2008

Posvetilo in zahvala

moji mami, simbolu korajže in sodobnosti pri osemindesetih letih,

prof. dr. Marjanu Kordašu, sošolcu, kolegu, prijatelju, čigar “Krilo angela” me je spodbodlo k pisanju te, moje prve knjige,

prof. Zrinki Mirošević, ker me ima za pisatelja,

mojim triatlonskim spreobrnjencem, ki me zdaj mečejo iz postelje in vlečejo v trening,

Daveu Scottu in Igorju Kogoju, vzornikoma v športu za misleče ljudi,

petnajstim ljubljanim ekscentrikom, ki so se drznili izpeljati prvi “ironman triatlon” in so uvedli novo raven racionalnosti v šport,

in Branku Gradišniku, maratoncu, ker ga dolgo in težko delo s to knjigo in z menoj ni pripravilo do odstopa. Vem, s svojim trmastim nagnjenjem k spontanosti sem tu in tam stopil na žulj njegovim prizadevanjem, da bi ujel moj jezik v povsem pravilne in slogovno finejše rake (mn. ž. sp.) – zato dodajam teje zahvali še opravičilo.

VSEBINA

3	Posvetilo in zahvala
9	O avtorju in knjigi
12	Preskočiti te strani bi pomenilo sedem let nesreče
17	Sedem let pozneje

PRVI DEL: SMEH POD ŽELEZNO PETO

25	“Army brat” se rodi
29	Atlet začne pri dnu
30	Vojna je nevarna
36	9. maj 1945 – svoboda za nekatere
38	Podtalni skavtizem – atlet napenja mišice
43	Zlate
45	Sherlock Holmes odkrije podtalni vod
47	Hladen sprejem v planinah
48	Moja Mifa
50	Darko
53	Mala planina, najbližji raj
55	“Autoput bratstva i jedinstva Zagreb–Beograd” – slogo gremo gradit
61	Za razvoj vztrajnosti
66	Tabori “Pogumnega ježa”
72	Višja gimnazija: šola življenja se začne
75	English, First Love
83	Pustolovščine v šušmarjenju
86	SmeH iz slovarja
88	Gordijski vozeli kariere
91	Preblizu prvi stavki v socialističnem paradizu
94	Poskusno izkrcanje
103	Zaželi si me Jugoslovanska ljudska armada
108	Ljudska študentska mladina mi odobri maše v džamiji
110	Dr. Andrej Schnur, moj angel varuh

113	Za potni list bi šel do pekla ali v JLA
117	Iz Sanitetske oficirske šole na Divji vzhod
120	Dopust iz JLA: normalnost v majhnih dozah
122	Civilstvo, temelj sreče
123	Staž in prva lekcija iz materializma
129	M. S. "Hrvatska"

DRUGI DEL: SMEH V DŽUNGLI, KOT BI REKEL LOUIS ADAMIC

135	"America, primo amore," piše Mario Soldati, jaz pa berem in čakam
139	Americanization of Frco
146	V Ameriki se dela
148	Divjina v centru mesta
150	Ognjeni krst: prvi spopadi z belim koscem
152	Nove zgodbe groze
154	Cokani – drugi val
159	R1 (zeleni specializant) in kirurgi: "Teško s njima, teško bez njih ..."
163	"Westward Ho!"
165	Izstreljen v prakso
168	Življenje samca ni lahko
172	Micka
175	Poletje nepozabnih improvizacij
181	Samstvo na smučeh
186	Z ljubeznijo je kopica dela
190	Izneverim se Mifi
192	Kolesarjev razvoj

TRETJI DEL: SMEH SREČNEGA ČLOVEKA: KAKO SE GA NAUČITI

197	Skušam se s peresom in kreda
203	Revizija faktorjev sreče
206	Magnetno polje triatlona preusmerja mišljenje
210	Okusim trening in tekmovanje

213	Slab šport, dober šport, vaš šport
223	Ironman
241	Prave svobode si ne moreš kupiti
247	Konjički škrebļjajo, ne voz'jo težko
249	Kolikor jezikov znaš, toliko mož veljaš (ali tako dobro se imaš)
256	Rotim vas, ne hitite mimo pogļavja o teku!
265	“Ne zna ne plavati ne brati.” (Slaba karakteristika pri starih Grkih)
272	Kolesarjenje na oblačku
280	Triatlon je tudi za 85-letne – pa da ne bi bil za vas?
283	Jamski človek nas uči prehrane
299	Sklep

O avtorju in knjigi

France Cokan (r. 1931, dipl. 1957 na Medicinski fakulteti v Ljubljani) živi od leta 1959 kot slovenski izseljenec v ZDA. Čeprav je bržkone največji slovenski športni veteran vseh časov, je bil pri nas donedavna domala neznan, kajti nastopa v triatlonu, torej disciplini, prvič zastopani na sydneyjskih OI, ki pa je v Sloveniji postala priljubljena šele v prav zadnjih letih. Cokan je zdravnik internist, njegovo posebno zanimanje pa velja športni medicini, čezmerni debelosti, prehrani in preventivskemu zdravstvu nasploh. "Upokojen" je od leta 1991. Avtobiografsko delo, ki ga je pisal zadnjih nekaj let, je v svoji zvrsti, še posebno pa v okviru slovenske memoaristike, nekaj posebnega – predvsem zato, ker se tem duhovitim, humorno prežetim spominom na razgibano življenje posreči tisto, kar bi moralo biti bistveno za vsako tovrstno pisanje: namreč ne le "posredovati" bralcem človeško izkušnjo, ampak tudi (na nevsiljiv način) dajati zgled. Zgled, kar se tiče človeške neuklonljivosti, človeške nesprijaznjenosti z usodo, človeške volje, da izkusi prostor svojega telesnega in duhovnega življenja vse do zadnje meje, ki jo je še mogoče doseči. Poleg tega pa je Cokan človek, v katerem sta se tisto, kar govori, in tisto, kar počne, spojila do te mere, da je njegov življenjepis obenem za umnega bralca lahko tudi že kar "praktični priročnik". Za Slovence, ki smo zelo "zaležan" narod, je silno pomembno najti figuro, s katero bi se lahko identificirali v iskanju poti k bolj

zdravemu, bolj živemu življenju. V tem smislu je *Eno življenje je premalo* knjiga ne o enem življenju, ampak o življenjskem slogu, ki naj se po njem zgleduje čimveč življenj. Pred kratkim sem imel priložnost osebno seznaniti se s tem izrednim možem in rečem lahko samo, da mi je žal, da živi v daljni Ameriki – prav rad bi se pogosteje osveževal v tolmunih njegove duhovitosti, dobre volje in življenjskega optimizma. Kot človek, ki združuje zdravniško stroko s športno ambicijo, obema pa namenja (za eksperimente v zdravoživitosti) svoje “železno” telo, je Cokan nadvse prepričljiv zgled vsem, ki si vendarle želijo kdaj pa kdaj odložiti knjigo ali ugasniti televizor in se s telesom vrniti v tisto stanje naravne razgibanosti in čilosti, kakršno nam s svojo živostjo in poskočnostjo nezavedno izkazuje vsak otrok, preden ga pomehkužijo TV, računalnik in strah pred uličnim nasiljem. Prva dva dela knjige se v večji meri namenjata reminiscencam, najprej še vedno ščemečim spominom na “mladost pod socializmom”, potem pa študijskim in strokovnim in osebnim prigodam in pripetljajem vseh vrst. Tu se bralec kar utaplja v morju iskrivih, živih nadrobnosti, ki pljuska po Cokanovem spominu. Ne, to ni diahrono urejena biografija, v kateri bi bilo vse datirano in dokumentirano. Marsikatero ime – predvsem kar se tiče dam – je diskretno izpuščeno. Cokan tudi noče šomoštrsko listati po knjigi svojega življenja od prve strani po vrsti naprej. Morda so te evokacije prav zato tako kratkočasne in neposredne, ker bralca prepričljivo spominjajo na živi mozaik lastnega, kronološko ponavadi dokaj slabo kartiranega spomina. Kar se tiče literarne vrednosti besedila, si ne morem kaj, da ne bi povedal, da je bil to prvi slovenski rokopis v zadnjih letih, ki ga, potem ko sem ga vzel v branje, nisem mogel odložiti – pa čeprav sem prvič sklenil vreči nanj oči neki petek deset minut pred polnočjo, z idejo, da mi bo rabil za prikladno uspavalo. Šele ko sem zaslišal prve ptiče, ki so znanili svit, sem se zavedel čudeža: končno slovenska knjiga, ki ni ne dolgočasna ne zatežena! Njena največja estetska vrlina je pač lahkotnost in miselna igrivost, ki spominja na najboljša dela t. i. “angleškega humorja”, cepi pa se na življenje, ki se ni branilo okušati tistega, čemur se

v literarizirani, obnovitveni obliki potem pravi “dobra anekdota”. Zadnjo tretjino knjige, ki jo Cokan namenja opisovanju svoje športne kariere, je mogoče brati kot dele praktičnega vodnika po širjavah in labirintih današnje športne medicine, nutricionistike, vadboznanstva in tako naprej. Celotni redki ljubitelji rekreacije, ki jih discipline triatlona – posamič ali v svežnju – nič ne mikajo, lahko najdejo v bogastvu Cokanove izkušnje žive zglede za to, da zares uspešna rekreacija ne more biti omejena zgolj na takšno ali drugačno telesno naprežanje in sproščanje, ampak jo pred poškodbami (in konkurenco) varuje njena zraščena avtorefleksija, s pozornim intelektualnim, dnevniškim, znanstvenim raziskovanjem enkratnih in neponovljivih lastnosti telesa, ki nam je dano s spočetjem. Cokanova vzorniška pot tako ne vodi – kljub ekstatičnosti trenutka – k samopozabi, ampak k samospoznaji.

Branko Gradišnik

Preskočiti te strani bi pomenilo sedem let nesreče

Ognil sem se besedi “predgovor”, ki pomeni mnogim bralcem nekaj, kar lahko brez škode izpustimo.

V tej knjigi je predgovor bistven.

Mnogo knjig berete, ki vam dajejo uporabne nasvete, in čim več jih preberete, tem manj je možnosti, da se boste naučili kaj resnično novega. Tako kot jaz jih verjetno tudi vi spočetka prenestrpno preletavate in tako spregledujete bisere novega znanja, na redko posejane v morju starih dejstev. Da se ne bi tudi tu vdali tej nestrpnosti, vas bom poskusil v knjigi kar se da zabavati. Ali je to obljuba ali grožnja, boste videli na naslednjih straneh.

V knjigi raje razlagam preveč kot premalo. Opravičujem se tistim, katerim je tu in tam kaka razlaga nepotrebna, in tistim, ki jih ne zanimajo prevodi ameriških fraz v tekstu. Sam sem bil glede takih kot študent divje zainteresiran. Če vam poredkoma ponujam razlage splošnega znanja, prosim, mislite na tiste, ki ga še nimajo.

Ponujam vam med drugim primerjavo med svojimi izkušnjami z življenjem v Sloveniji in v ZDA, in opis manevrov, ki so mi pomagali čvrsto zgrabiti za krmilo življenjske barke. K sreči lahko poročam, da sem povsod in vedno kar se da dosledno manevriral čimdlje od ukoreninjenih standardov sicer nedokazane vredno-

sti. Zlasti sem si prizadeval, da ne bi iskal užitkov v kopičenju imetja, kar mi je zelo poenostavilo življenje, ker vzdrževanje imetja, ki ga nimate, ne zahteva nič napora ali časa. Namesto nanje sem se koncentriral na užitke, ki jih najdemo v tem, kar smo in postajamo. Ubratil sem se vročice posedovanja, s katero v ZDA marketing in plastični denar (kredit) inficirata premnoge svobodne ljudi in jih tako vse prepogosto spremenita v sužnje lastnine. Njihovi avti so čedalje lepši, telesa, za katera ne preostane časa, čedalje debelejša in enosmerni um vedno bolj utirjen.

Celo Amerikancem postajajo prevelik izdatek težke milijarde, ki jih porabijo, da bi se pozdravili od resnih posledic negibnosti in debelosti. Opisal bom, kako sem si take izdatke prihranil s pametno (vsaj jaz ji tako pravim) prehrano in s premišljeno (ne pa tradicionalno) izbiro športov. Slovenci smo v zavidljivem položaju: nismo še pod prevelikim pritiskom prehranske industrije, češ naj jemo premastne in preslane produkte, ali žogarjev raznih vrst, da naj gledamo in igramo športe, ki uničujejo kolena, ali pa prodajalcev, da naj kupimo vse tisto, brez česar lahko odlično živimo. Pomembno je, da nam taka dobro premišljena neodvisnost doda življenja vredna leta v starosti. Živeti napol živ ne pomeni samo s pol napora.

Najti užitek v tem, kar postajam, to terja logično izbrane konjičke, ki mi nudijo fizično zadovoljstvo in obenem zdravje. Najboljši zgled so pametno izbrani premosmerni vseživljenjski športi z mnogo gibanja v ravni črti in, po drugi strani, veselje z intelektualnim zadoščenjem (npr. učenje tujih jezikov). Potem jih morda tudi kombinirate, kot na primer v Pamploni, kjer lahko enkrat letno tečete pred biki in hkrati vpijete "Na pomoč!" v španščini. Obstajajo pa tudi bolj premišljene kombinacije.

Največ praktičnih idej in podatkov boste našli v tistem delu knjige, v katerem poročam o drugi polovici svojega življenja (upam vsaj, da ni le deseta desetina). Nisem pa prodril s predlogom, da bi še vroče nove podatke tiskali v rdeči barvi, snov za začetnike v zeleni, mrtvo, že odsluženo gradivo pa v črni.

Kar pišem, je opis tega, kar delam sam, in ni nasvet, ker ni-

smo vsi grajeni enako in nimamo istih problemov. Velelnika zato tu ne boste videli.

Prizanesel vam bom z dolgimi seznammi virov, ki jih redkokdo bere in ki jih vključujemo v glavnem zato, da bi bralec vedel, da bere avtorja, ki mu znanost ni tuja. Dam vam boljši vir za kontroliranje dejstev: www.ncbi.nlm.nih.gov/PubMed/. Kratica izhaja iz National Center of Biological Information/National Library of Medicine/National Institute of Health/ itn.

Če v računalnik vtipkate ta e-naslov, se vam odpre svet medicinske znanosti. Če, npr., ne verjamete, da človek ne more prirediti več kot dveh gramov masti dnevno iz drugih hraniv in da je torej mast, ki jo nosimo, mast živali, ki smo jih zaužili, natipkajte: de novo lipogenesis (nanovo spojena mast). V začetku naj vam pomaga prijatelj(ica), ki že bere angleščino (kar je mnogo lažje od branja nemščine, v kateri do konca strani ne najdete glagola).

Ker ima knjiga opraviti z boljšo bodočnostjo v vseh ozirih, ne samo zdravstvenih, bom vključil tudi nekaj poučnih nezdravstvenih spominov iz svojega precej pisanega življenja, v katerem sem se tudi trudil, da mi ne bi ušla nobena priložnost za smeh in zabavo. Moram pa vključiti tudi nekaj spominov iz življenja pod socializmom, da jasno pokažem, kakšna je bila naša povojna svoboda (v resnici le čakanje na kaj boljšega) pod železno peto oboroženega primitivizma. George Orwell je leta 1945 opisal to vrsto življenja z izredno precizno in zabavno satiro Živalska farma, v kateri živali med revolucijo pod vodstvom prašičev izženejo kmeta. Ustavno načelo, takoj po revoluciji napisano na skedenj kot: "Vse živali so enake ..." prašiči kmalu dopolnijo z "... a nekatere so enakejše kot druge." Isti vodilni prašiči razširijo tudi načelo: "Nobena žival ne bo ubila druge živali ..." z dopolnitvijo "... brez zadostnega razloga." Leta življenja, ki smo jih po vojni prebili na Živalski farmi, so svarilo zgodovine, ki ga moramo kot vsako pomembno lekcijo ponavljati, dokler ne postane kánon razumnega sistema samoobrambe in obrambe svobode. Nikdar več ne smemo slišati opisanih neinteligentnih ovac, ki so

na množičnih sestankih blejale:

“Bee-bee, bee-bee-bee,” v življenju pa:

“Tii-too, paar-tii-jaa.”

Med obiskom rojstne dežele leta 1996 sem videl na televiziji ljudi, ki so zahtevali, da se dokumenti o njihovem nekdanjem početju proti Slovincem uničijo. Videti je bilo, da bi radi zgodovino pometli pod preprogo. V tem primeru bi kdo kmalu skušal zanikati brezumne eksekucije, tako kot neonacistični skinhedi skušajo zanikati holokavst. Razumljivo je, da tistim komunistom, ki so se specializirali v nasilju, ni do tega, da bi jih njihova preteklost zasledovala, tako kot so nas miroljubne ljudi povsod in brezkončno zasledovale naše karakteristike.

V Rusiji so se bivši izvedenci v političnem nasilju zlahka prekvalificirali v mafijce, kar pomeni, da so prešli iz stadija državnega roparja na debelo v stadij privatizacijskega roparja na debelo. Če postane nasilje nevarno in nedonosno, pridrejo iz teh istih virov novi politiki, advokati itn. “Kaj storiš, če se znajdeš v sobi sam s serijskim morilcem, kobro in odvetnikom, a imaš le dva naboja?” “Odvetnika ustreliš dvakrat!” (Ameriški vic, rezultat nemočnega obupa, enakega tistemu, ki je porodil mnoge šale o Titu in titovcih.) Zakone, ki naj bi omejili moč odvetnikov v praksi in javnem življenju, je težko napisati, ker so politiki prepogosto pravniki, ki bodo morali vsak po svojem škandalu prej ali slej spet nazaj v odvetniško prakso.

Na strokovnjake v nasilnosti je treba malo paziti celo v demokraciji. Nasilje je nasilje, ne glede na to, ali gre za ideje ali za denar. Da pod njim spet ne trpimo, so nam potrebni jasni in trajni spomini; moj prispevek sledi.

Prvi del, “Smeh pod železno peto”, naj torej najmlajšim pokaže, kako se da iz življenja iztisniti mnogo dobrega celo v zelo slabih razmerah. Ko vas v take rinejo prototipi primitivcev, je ob tem vsaj veliko priložnosti za posmeh. Čeprav komunistov ne morem, ne boste v besedilu našli nobenih žaljivk. Ne obljubim pa, da bom zamolčal rezultate njihovih neuspešnih poskusov, da bi se obdržali na višji ravni razumnosti od konja na Farmi, ki se

ni mogel naučiti šteti s kopitom in je zato ponavljal: "Več bom delal! Več bom delal!"

Rad priznam, da sem "ta rdečim" tudi izpulil nekaj denarja (glejte prvi del), za katerega so prikrajšali ljudstvo, in da sem se ob tem kraljevsko zabaval.

Drugi del, naslovljen "Smeh v džungli" (po Louisu Adamicu), vam predstavi avtorja v novi deželi in v stari, iz očetove prekronejeni obleki, z lepenkastim kovčkom ter z enajstimi dolarji v žepu. Novo življenje se začne z izgubo salame, ki naj bi me hranila na avtoštopu New York–Detroit. Sledijo leta "kurjenja polnočnega olja", kot pravijo Amerikanci nočnemu študiju, dela stažista in specializanta, po delu pa veselja "otroka v slaščičarni" (a kid in the candy store), ko so se me, eksotičnega, a diskretnega Balkanca, lotevale medicinske sestre in "socialites", brezdelne dame iz bogatih krogov. Znanje o Ameriki in o medicini sem si vlival na hitrico po lijaku. Tempo me je spominjal na London Martina Edena, le da nisem bil širokopleč nepismen mornar. Življenje se je pa vsekakor odpiralo enako na stežaj.

Tretji del, "Smeh izza katedra", mi je najbolj pri srcu. Mnogo napetosti in skrbi izgine s pokojem, in v teh lenobnih časih skušam obdržati tempo in zadovoljstvo delovnih let. Kopičijo se brez opaznih negativnih učinkov – zato nikdar resignirano ne uporabim vaše fraze "glej EMŠO". Ne skomigujem z rameni, sključenimi od vdaje in uklonitve, ki sta znaka staranja od pubertete naprej. Še bolj oživim, ko vidim, kako se med predavanji mojim poslušalcem/kam bleščijo oči. Vse take in podobne priložnosti izkoristim za avtotransfuzijo navdušenja.

Takšna avtotransfuzija je tudi knjiga pred vami. Od srca upam, da bo storila za vas tisto, kar je zame.

Sedem let pozneje

Bistveni novi podatki, ki jih tudi ne bi smeli izpustiti

Ta leta so bila dobra leta, ker se je nabralo nekaj dejstev, ki nikakor ne škodijo niti dozrajšnim izdajam knjige niti tej zadnji, četrti. Predvsem lahko poročam, da sem živ in povsem zdrav. Lahko bi rekel, zelo živ, saj me je lani dr. John Holmes, kardiolog v Virginia Mason Medical Center, spet postavil na tekač pred mojo 36. tekmo v Ironmanu (neprekinjena tekma s 3,9 km plavanja, 180 km kolesarjenja in 42 km teka), ker sem vedel, da bo za prvo mesto v moji starostni skupini potrebno težaško delo. Sam ne bi verjel svojemu rezultatu, če ne bi bil na tekaču: šlo mi je odlično, a (kar je celo mene, kroničnega optimista, presenetilo) zdržal sem celo malo dlje kot pred 14 leti in spet dotekel v osmi stadij šeststadijskega Bruceovega protokola. Torej, na svetovnem prvenstvu Ironman Triathlon World Championship sem bil spet prvi (že desetič), kljub krčem, ki so me dajali zadnja dva kilometra v vodi in so bili hujši kot kadar koli prej. Izgubljeni čas sem nadomestil z maratonom, ki je bil zame najprijetnejši kljub nekaj padcem v popolni temi (eden se mi je zgodil zato, ker sem v glavi sestavljal kritično pismo direktorju tekme ...). Vseeno pa sem svojo skupino hitrih sivih panterjev pustil 51 minut za sabo.

V prejšnjih izdajah knjige sem omenil, da imajo današnja plemena brez dostopa do soli povprečni krvni tlak 90/60, da ta ne narašča s starostjo, kot se dogaja nam, in da je to tlak, ki naj bi bil

**PRVI DEL:
SMEH POD ŽELEZNO PETO**

“Army brat” se rodi

“Army brat” (brat = smrkavec) pravijo v ZDA otrokom oficirjev, ki se zgodaj učijo prilagajanja na nove razmere, ker se starši selijo z ene “prekomande” na drugo. Kot tak sem bil rojen v Osijeku, edini sin profesorice in oficirja. Leta 1931 sicer ni bilo kometov ali drugih posebnih dogodkov. K sreči so bili Al Capone, prohibicija in velika depresija v ZDA daleč in sem vse to iz otroške posteljice spregledal. “Tužna je nedelja,” je trdila tedaj popularna popevka. Proti taki bolestni melanholiji nisem mogel ničesar ukreniti, saj sem bil čisto majhen dojenček.

V Osijeku smo ostali dovolj časa, da sem pri petih letih razvil intenzivno prijateljstvo s sosedovo hčerkico. Še danes vidim roke njenega očeta nad vrtnim plotom, v njih pa se zvija objekt mojega poželenja, oblečen v kratko rdečo oblekico z belimi pikicami. Bajе sem jo takoj po njenem ateriranju rutinersko osamil v kotu in jo obsul s poljubi, a odraslim ni dosti verjeti, ko govorijo o takem početju. Kaj posebnega se pa iz tega le ni razvilo, ker smo se odselili. To je moj malone prvi spomin.

Oče je bil prestavljen v Beograd (upam, da vzrok ni bilo moje vedenje), kjer smo poslušali zgodbe o ciganih in ukradenih otrocih itn., posledica pa je bila, da nisem smel na cesto brez služkinje. Nenika je bila za tiste čase že onkraj atletskih let in se je običajno premikala kot pacientka po apendektomiji na prvem izletu na stranišče. Najbolj neustrašni in intenzivno moje gibanje

v tem obdobju so bili drzni skoki iz dvosedežnega letala (z dveh kuhinjskih stolov) hkrati z mojim strojničarjem (= sosedovim sinčkom). Časopisi, privezani na hrbet, so nama bili za padalo, ki nama je mnogokrat rešilo življenje. Moj strojničar je bil dober družabnik in je zelo občudoval opise Slovence, ki sem jih dobil od očeta. Kmalu po mojem najbolj živopisnem, čeprav mogoče ne najbolj objektivnem opisu mi je poročal, da je bil v sinagogi priča spopadu med Slovenci z lovskimi puškami in v lovskih oblekah, ki pa niso bili kos Židom z zakrivljenimi noži, skritimi v kaftanih. Poročilo se mi je zdelo sumljivo in izid sem pripisal strojničarjevi zavisti zaradi gamsjih čopkov. Kmalu zatem je bil oče premeščen v Ljubljano, kjer sem končno lahko videl Slovence, gamsov in čopkov pa bolj malo.

V Beogradu sem se sam naučil brati cirilico in sem pohlepno prebiral svojo zbirko stripov o Mikiju Miški, ki se je boril proti svojemu dvakrat večjemu in trikrat težjemu nasprotniku Kruljavemu Dabi ("Peg Leg Peteu"), opremljenemu z leseno nogo. ("Peg" pomeni klin in "leg" pomeni nogo. To omenjam v upanju, da se boste raje polotili angleščine, čeprav vam lahko postrežem z mnogo boljšimi razlogi.) Možakar si je zgradil podmornico z magnetno roko, s katero se je lepila na čezoceanke. Ker se je vse orožje prijemale sten, obramba ni bila mogoča, in tako je Daba potnike mirno in metodično ropal, dokler mu računov ni prekrizal Miki.

Edini problem s cirilico je bil, da nisem opažal razlike med "Д" in "А", tako da sem npr. "da" vztrajno bral kot "a-a". K sreči me je mama slišala in mi pojasnila, da ta kombinacija pomeni "da". Nikdar ne bom pozabil klimaktičnega občutka tega prvega razsvetljenja. Čeprav se ni odprlo nebo in se ni tresla zemlja in nisem slišal aleluje ali napeva iz "Chariots of Fire", sem vendar takoj doumel, da hočem ta občutek v svoji dnevni ponudbi. Amerikanci s svojim darom za poenostavljanje ga imenujejo "aha-feeling". Prevod "ahajski občutek" se mi, ne vem zakaj, zdi preveč antičen.

Že v Beogradu se je bilo bati, da se bom polotil literature. Ko

sem bil kakih šest let star, sem mami narekoval zgodbo o kmetu in štirih individuih, ki so bili personifikacije letnih časov. V opravičilo lahko navedem, da se mi je tak simbolizem iz otroških knjig upiral, a sem mislil, da bo odraslim všeč; res jim je tudi bil in spomnim se, da me je to razočaralo.

S slovenščino je kar šlo, dokler mi mama, Hrvatica, ki se je obenem z mano učila slovenščine, v domači nalogi ni popravila mojega stavka "Rad berem knjige" v "Rada itd." – z utemeljitvijo, da vse njene slovenske kolegice pravijo tako. Moji prvi učiteljici, gospe Capuder, je ta sprememba izvalila komentar:

"Saj nisi punčka, Francek."

Tokrat sem prvič zasumil, da tisti, ki več vejo, nimajo vedno prav.

Kmalu sem z veliko muke prebral svojo prvo slovensko knjigo: "Marko Senjanin, slovenski Robinzon". V tistem času se mi ni zdelo nič čudno, da je bil Slovenec človek iz Senja. Nedolgo zatem sem prebral Finžgarjev zgodovinski roman "Pod svobodnim soncem". Ne vem, ali si je Finžgar sposodil kaj materiala iz Haggardovega "Bena Hura". Jaz sem si vsekakor z veliko žlico izposojal od Finžgarja. Napravil je name tako velik vtis, da se mi je zdelo, da je edino primerno ime za junaka mojega novega romana Iztok. Roman je obsegal, mislim, osem strani. V sklepnem stavku so "zmagoslavne davorije odmevale v zvezdnato nebo". Točni pomen "davorij" mi je bil neznan, a zvene so kot nekaj, kar lahko zanosno odmeva. Gospa Capuder je spravila originalni izvod v razredno omaro poleg najboljšega modela naselbine mostiščarjev (izdelka neznanega avtorčka).

Nekako v prvem letu okupacije sem začel izdajati v štirih izvodih časopis Domači zvon, ki je nehal izhajati takoj zatem, ko sem pobral naročnino. Glavni razlog je bil pomanjkanje novic in poleg tega smo nekomu posodili družinski pisalni stroj. Tipkati ni bilo varno, ker so glasni udarci tipk zbujali sum, da nekdo prozivaja podtalne publikacije.

Več zadoščenja mi je dala znanost, a ne vedno. Moji znanstveni dvomi so se začeli, ko sem v atlasu opazil, da je Zemlja

poleti in jeseni najbolj oddaljena od Sonca, in mi učitelj ni mogel razjasniti, zakaj je potem poleti vroče. Nagib osi se mi je zdel premajhen, da bi povzročal spremembe v letnih časih. To je bil le začetek intelektualnih muk, ki so bile kronane v prvem letu medicine, ko nam je predavatelj izvedel nekaj formul, dodal verikalno pikčasto črto in izjavil:

“Tu bi sledile sicer formule, ki pa jih tako ne bi razumeli,” in napisal končni rezultat.

Nedolgo potem, ko smo se mu izmuznili v naslednji letnik, so šli bruci s tem v zvezi v stavko. Prva stavka v slovenskem socialističnem paradizu, morda celo v vsej Jugoslaviji! O tem pozneje, ker ta stavka nedvomno ni imela zveze niti z mojim intelektualnim življenjem niti s tistim mojih kolegov; partijci v letniku so nam odvzeli napor mišljenja in zatrli škandal po svoji metodi.